

РОЗДІЛ 9

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.131

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/98>

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

PROTECTION OF PROPERTY RIGHTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS: INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS

Кушніт В.П., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Циліорик І.І., асистент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

З огляду на важливість завдання щодо неухильного дотримання прав, свобод і законних інтересів особи у кримінальному провадженні законодавцем уперше в окремій главі 2 Кримінального процесуального кодексу України закріплено загальні засади кримінального провадження, які є керівними положеннями, першоосновою всієї системи гарантій забезпечення та реалізації прав осіб, які так чи інакше залучаються до кримінального провадження. Однією із засад кримінального провадження, зміст якої розкривається у статті 16 Кримінального процесуального кодексу України, є недоторканність права власності. Отже, нормативне закріплення недоторканності права власності саме як засади кримінального провадження поставило перед науковцями, юристами, практиками досить нелегке завдання – переосмислити усталені підходи та догматичні уявлення про сутність, значення та процесуальний порядок обмеження й позбавлення права власності під час кримінального провадження, досягнути балансу між приватними та публічними інтересами, адже саме в цій сфері діяльності права і свободи особи піддаються найбільшому обмеженню.

У статті розглянуто питання захисту права власності у кримінальному процесі. Проаналізовано складову частину обов'язків держави перед її народом та створення всіх можливих умов, що сприятимуть максимальному захисту права власності кожної людини і громадянина. Визначено, що право вільного володіння та розпорядження своїм майном у міжнародному публічному праві протягом тривалого часу не знаходить свого законодавчого закріплення. Звернено увагу на те, що специфічний характер відносин суб'єктів у сфері права власності перешкоджає визначенню даної галузі як загальної на міжнародній арені. Утім, унаслідок активного розвитку і поширення процесів глобалізації й інтеграції в усьому світі питання дотримання правових стандартів посідає провідне місце в кожній державі.

Висвітлено питання, що з моменту обрання європейського вектора розвитку нашої держави, намагаючись зайняти поважне місце серед країн Європейського Союзу, органами державної влади України активно впроваджуються та ратифікуються міжнародні норми, спрямовані на врегулювання відносин у сфері недоторканності права власності.

Ключові слова: право власності, кримінальний процес, Європейський суд з прав людини, міжнародні стандарти.

Given the importance of the task of strict observance of the rights, freedoms and legitimate interests of the person in criminal proceedings, the legislator for the first time in a separate chapter 2 of the CPC of Ukraine enshrined the general principles of criminal proceedings, which are guidelines, otherwise involved in criminal proceedings. One of the principles of criminal proceedings, the content of which is disclosed in Art. 16 of the CPC of Ukraine, there is the inviolability of property rights. Thus, the normative consolidation of the inviolability of property rights as the basis of criminal proceedings has posed to scholars, lawyers, practitioners a rather difficult task – to rethink the established approaches and dogmatic phenomena about the nature, meaning and procedural order of restriction and deprivation of property rights in criminal proceedings and public interests, because it is in this area of activity that the rights and freedoms of the individual are subject to the greatest restrictions.

The article considers the issue of protection of property rights in criminal proceedings. An integral part of the state's responsibilities to its people and the creation of all possible conditions that will contribute to the maximum protection of property rights of every person and citizen are analyzed. It is determined that the right of free possession and disposal of one's property has not been enshrined in international public law for a long time. Attention is drawn to the fact that the specific nature of the relations of subjects in the field of property rights prevents the definition of this industry as common in the international arena. However, due to the active development and spread of globalization and integration around the world, the issue of compliance with legal standards is at the forefront in every country.

The issue is highlighted that since the election of the European vector of development of our state, trying to take a prominent place among the European Union, the Ukrainian authorities are actively implementing and ratifying international norms aimed at regulating relations in the field of property inviolability.

Key words: property rights, criminal proceedings, European Court of Human Rights, international standards.

Дослідження правових стандартів із питань захисту права власності у кримінальному процесі зумовлює виокремлення найбільш важливих міжнародно-правових актів у цій сфері, а саме: Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р. [1]; Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [2] та Першого протоколу до даної Конвенції від 20 березня 1952 р. [3], Конвенції Співдружності Неза-

лежних Держав про права та основні свободи людини від 26 травня 1995 р. [4]. Загальноправове значення в регулюванні права власності також має Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. [5]; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р. [6]. Уважаємо доцільним розглянути кожний із наведених міжнародних правових актів більш детально.

Передусім варто приділити увагу Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., яка являє собою міжнародний правовий стандарт, що закріплює комплекс основних прав та свобод людини. Текст наведеного нормативного акта проголошує свободу та рівність кожного у своїх правах, створює умови для їх захисту в державних судових уставах [7, с. 10]. Є.Г. Ляхов і К.Ф. Гуценко аналізують текст указаної Декларації та зазначають, що саме цей акт став великим кроком уперед у питаннях законодавчого закріплення прав та свобод людини та громадянина [8, с. 9].

Якщо проаналізувати зміст Загальної декларації прав людини, ми бачимо, що у ст. 17 закріплено право на можливість володіння майном для кожної людини, з позначкою про той факт, що ніхто не може бути позбавлений свого майна без законних на те підстав.

Наступним міжнародно-правовим актом, який спрямований на врегулювання відносин у галузі захисту прав та свобод людини, є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ратифікований Україною 19 жовтня 1973 р.). Даним правовим актом встановлено паритетність людей перед законом та право на захист своїх прав, окрім того, закріплено заборону обмеження законних прав та інтересів особи (ст. 5, 26). До основного тексту Міжнародного пакту існує доповнення у вигляді Факультативного протоколу, що визначає коло громадських та політичних прав з погляду механізму процесуального порядку розгляду позовів від громадян за певних обставин [9]. Окрім даного нормативного акта, у 1966 р. ухвалений Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [6], що був ратифікований органами державної влади Української РСР 19 жовтня 1973 р. Вищевказані нормативно-правові акти міжнародного характеру закріплюють основні принципи та стандарти правового механізму в питаннях захисту прав та законних інтересів осіб. Зауважимо, що значення Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права полягає, по-перше, у тому, що його норми є неподільними та взаємопов'язаними; по-друге, текстом даного правового акта визначено комплекс правових зобов'язань щодо захисту прав і свобод кожної людини. Отже, держави, що ратифікували даний пакт, зобов'язуються вживати необхідних заходів для реалізації його положень (заходи можуть мати адміністративний чи кримінальний процесуальний характер).

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. була розроблена й ухвалена державами-членами Ради Європи [2]. Уважаємо, що даний нормативний акт становить основу заходів регулювання відносин у галузі захисту прав людини на міжнародній арені. Натепер більш ніж у 47 державах світу в основу національного законодавства закладені норми Конвенції. Наша країна не стала винятком. Так, 17 липня 1997 р. ратифікацією Конвенції Україна визнала, окрім інших положень, ще й право особи на звернення до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) з метою захисту порушених прав, зокрема і права власності. Відтоді кожен громадянин України отримав можливість у разі порушення права власності та після вичерпання всіх національних правових засобів захисту звернутися до ЄСПЛ. Під «вичерпанням всіх національних правових засобів юридичного захисту» треба розуміти проходження всіх судових інстанцій позивачем і отримання незадовільного результату, що законодавчо закріплено в основному нормативно-правовому акті України – у ст. 55 Конституції.

Окрім основного тексту Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, існує низка протоколів, створених із метою доповнення та розкриття положень основного акта. Так, станом на 2019 р. існує 12 основних протоколів та 4 додаткових, що доповнюють та розширюють комплекс прав і свобод людини, удосконалюють процесуальний порядок розгляду скарг у разі їх порушення.

У контексті нашого дослідження особливу увагу варто звернути на положення Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. (далі – Перший протокол до Конвенції). Протокол ратифіковано Україною 17 липня 1997 р. Ст. 1 Першого протоколу до Конвенції присвячена саме захисту права власності [3]. У результаті проведеного аналізу тексту ст. 1 Першого протоколу до Конвенції Ю.М. Дзера вбачає три окремі положення. У першому реченні даної норми загального характеру зазначено непорушність принципу поваги до права власності, далі норма закріплює, що об'єктом посягання є «позбавлення права власності за певних умов», а третя частина закріплює право держав, що є учасницями міжнародних відносин, на регламентування за власним розсудом визначення та меж суспільних інтересів у галузі недоторканості права власності. Такі положення перебувають у тісному взаємозв'язку, кожне з них має індивідуальний характер [10, с. 320].

З огляду на важливість для нашого дослідження положень, закріплених у ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, варто детально їх проаналізувати та визначити зміст.

1. У ч. 1. ст. 1 Першого протоколу до Конвенції закріплено положення про непорушність принципу мирного права володіння своїм майном. Дане право має різноманітні форми, а тому можливі випадки втручання у право власності без безпосереднього фізичного впливу. На думку С.В. Шевчука, яку ми підтримуємо, умовно дану норму можна розділити на два основні елементи: перший – матеріальний, що реалізує захисну функцію права власності від незаконних дій із боку держави, а другий – процесуальний, спрямований на створення норм законодавства, що забезпечують уникнення незаконного втручання у право володіння майном [11, с. 700]. Саме завдяки балансу процесуального та матеріального аспектів у вказаній нормі забезпечується справедливе врахування інтересів суспільства та власника майна.

2. У другому реченні ч. 1 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції встановлено заборону на позбавлення права власності. Водночас у вказаному положенні встановлено винятки, за наявності яких можливе правомірне позбавлення права власності: по-перше, таке позбавлення можливе в інтересах суспільства, по-друге, на умовах, визначених законом і загальними принципами міжнародного права. Щодо цього цілком слушно в науковій літературі підкреслюється, що за своєю правовою природою право власності (на мирне володіння майном) не є абсолютним. Воно потребує регулювання з боку держави, яка має право вживати заходів втручання у право власності, зокрема й позбавляти громадян власності. Водночас у таких діях держава повинна дотримуватися ustalених принципів, окрім правомірного втручання, також таких, як законність та тривалість обмеження цього права, передбачуваність його відновлення та повернення [12, с. 133].

Окремо варто звернути увагу на правову позицію ЄСПЛ у досліджуваному питанні, яка зводиться до такого: щоби втручання у право власності вважалось допустимим, воно повинно не тільки служити законній меті в інтересах суспільства, але й має існувати розумна сумірність між використовуваними засобами і тією метою, на яку спрямований будь-який захід, що позбавляє особу власності. Розумна рівновага повинна зберігатися між загальними інтересами суспільства та вимогами охорони основних прав особистості, до того ж пошуки збереження такої рівноваги загалом притаманні всій Конвенції. Це головне питання, яке так чи інакше фігурує в більшості рішень ЄСПЛ.

Отже, за умови застосування положень ч. 1 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції у кримінальному процесі варто підкреслити, що для законного обмеження або позбавлення права власності недостатньо суто поруше-

ного суспільного інтересу. У вказаній ситуації необхідно встановлювати, чи порушує та чи інша форма втручання у право власності справедливую рівновагу між захистом права власності та вимогами загального інтересу.

С.О. Ковальчук у результаті дослідження практики ЄСПЛ із питань забезпечення права власності зазначив що оцінка законності втручання держави у право власності під час кримінального провадження надається Судом з погляду дотримання національними судами закріплених нормами кримінального процесуального закону підстав і порядку обмеження та позбавлення права власності. Зокрема, предметом оцінки ЄСПЛ у конкретних справах виступали: а) законність вилучення речових доказів під час слідчих дій та їх приєднання до кримінальної справи; б) законність накладення арешту на майно під час кримінального провадження; в) законність накладення арешту на майно під час кримінального провадження та застосування щодо нього спеціальної конфіскації як способу вирішення долі речових доказів; г) законність застосування спеціальної конфіскації як способу вирішення долі належних заявнику речових доказів, зокрема й грошових коштів, які були предметом контрабанди; г) законність застосування спеціальної конфіскації як способу вирішення долі речових доказів до майна третіх осіб [13, с. 367–368].

У контексті дослідження правомірності втручання у право власності з погляду його відповідності ст. 1 Першого протоколу до Конвенції варто навести позицію Я.М. Романюка, який правильно зробив висновок, що навіть за умови реалізації втручання у право власності особи, відповідно до норм законодавства держави та з урахуванням інтересів суспільства, дане діяння буде визнано порушенням норм Конвенції в разі недотримання балансу між інтересами суспільства та власника майна [14, с. 12].

Суспільним інтересом як належним обґрунтуванням втручання у право власності під час кримінального провадження може бути той інтерес, який зумовлений проведенням певної процесуальної дії чи процесуального заходу: або слідчої (розшукової) або накладенням арешту на майно, або застосуванням спеціальної конфіскації як способу вирішення долі речових доказів.

3. У ч. 2 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції визначено, що попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів. Отже, у наведеній нормі фактично закріплено право держави на створення власного законодавства з метою врегулювання відносин у сфері захисту права власності. За слушним зауваженням О.П. Кучинської, положення, викладені в ч. 2 ст. 1 Протоколу до Конвенції 1950 р., встановили можливість для органу законодавчої влади кожної держави своїми внутрішніми нормативно-правовими актами обмежувати право власності, проголошене в ч. 1 цієї ж статті. До речі, це майже єдиний випадок, коли норми міжнародно-правового документа встановлюють пріоритет над собою норм внутрішньодержавного права, щоправда, лише у сфері регулювання права власності, порушують таким чином традиційну ієрархію нормативно-правових документів [15, с. 40].

Варто акцентувати увагу на тому, що врегулювання відносин у галузі захисту права власності відбувається завдяки правомірному контролю з боку держави. Та, у будь-якому разі такий контроль має бути: по-перше, в інтересах суспільства, або в загальних інтересах; по-друге, виключно на законних підставах, а також перебувати в межах розумного співвідношення пропорційності між метою та заходами.

Дослідники змісту ст. 1 Першого протоколу до Конвенції вказують, що коли ухвалюється рішення про те,

що має місце втручання у право власності в контексті однієї із трьох норм ст. 1 Першого протоколу, другим кроком стає вирішення питання про те, чи може таке втручання бути юридично обґрунтовано державою. Якщо воно може бути обґрунтовано (тягар доведення в даному разі лежить на державі), уважається, що порушення ст. 1 Першого протоколу немає [16, с. 6–7]. Якщо застосувати вказані положення до національного законодавства в частині врегулювання забезпечення недоторканності права власності, варто зазначити, що обґрунтоване втручання у вказане право буде лише тоді, коли воно здійснюється на підставі вмотивованого судового рішення (наприклад, на підставі ухвали слідчого судді, суду про арешт майна).

Отже, у процесі проведення аналізу змісту статті 1 Першого протоколу до Конвенції наголосимо, що її положення є найвагомими з погляду міжнародно-правового регулювання права на власність. Фактично, у ст. 1 Першого протоколу до Конвенції «Захист власності» визначено: по-перше, непорушність права мирного володіння своїм майном; по-друге, заборону на протиправне позбавлення права власності; по-третє; право держави на створення власного законодавства з метою врегулювання відносин у сфері захисту права власності; по-четверте, правомірний контроль із боку держави за правом власності може здійснюватися лише в інтересах суспільства, або в загальних інтересах, виключно на законних підставах, а також перебувати в межах розумного співвідношення пропорційності між метою та заходами.

Особливе місце в системі міжнародних правових актів у сфері захисту права власності належить Конвенції Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД) про права й основні свободи людини від 26 травня 1995 р. [4]. Розробники даного міжнародного акта відтворили загально-визначені засади регулювання права власності з деякими уточненнями. У ч. 1 ст. 26 Конвенції СНД закріплено право кожної фізичної або юридичної особи на власність. У цьому ж положенні закріплено і гарантії вказаного права, оскільки визнано непорушність права на позбавлення майна.

Натомість, на відміну від положень ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, у Конвенції СНД дещо розширено перелік підстав, за наявності яких дозволяється позбавлення майна. Підстави, згідно із ч. 1 ст. 26 Конвенції СНД, такі: 1) позбавлення майна дозволяється лише у громадських інтересах та в судовому порядку; 2) таке позбавлення можливе в разі дотримання умов, передбачених національним законодавством і загально-визначеними принципами міжнародного права.

У контексті дослідження варто зазначити позицію О.П. Кучинської, яка зауважила, що укладачі Конвенції СНД до таких підстав віднесли «державні та суспільні інтереси», на відміну від авторів першого Протоколу до Конвенції 1950 р., які свого часу віддали перевагу «інтересам загальним та мотивам забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів». Очевидним є висновок, що, на думку укладачів Конвенції СНД, держава як конструкція, яка існує поряд із суспільством, паралельно та водночас окремо, має свої, окремі від суспільних, інтереси; може «приймати такі закони, які вона вважає необхідними для контролю над використанням предметів, вилучених із загального обігу (фактично – контролю права власності) у державних та суспільних інтересах» [15, с. 41]. Варто підтримати вчену та додати, що, окрім вказаного, Конвенція СНД посилила гарантії права власності, передбачила обов'язковість судового порядку ухвалення рішень про його обмеження чи позбавлення.

Під час проведення аналізу міжнародно-правових стандартів захисту права власності у кримінальному процесі окремо варто розглянути правову позицію ЄСПЛ, викла-

дену в деяких його рішеннях. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р., рішення, що ухвалюються ЄСПЛ, є обов'язковими для виконання на всій території України [89]. Крім того, у ч. 5 ст. 9 Кримінального правового кодексу України прямо вказано, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Для національних судів рішення Європейського суду з прав людини є орієнтиром. Їх урахування слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом у практичній діяльності сприяє захисту прав людини, зокрема й забезпеченню права на недоторканність власності. Крім того, у рішеннях ЄСПЛ іноді вирішуються питання, які раніше не мали чіткого законодавчого закріплення, що створює сприятливі умови для розвитку національного законодавства відповідно до сьогоденних реалій.

Європейський суд з прав людини покликаний забезпечувати захист прав та свобод кожної людини, а в разі їх порушення втілювати судовий контроль міжнародного рівня. Результатом діяльності ЄСПЛ є розроблення правових позицій, що відбиваються в рішеннях обов'язкового характеру. Основною створення даного судового органу стала саме Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, з комплексом протоколів до неї. Компетенцією ЄСПЛ передбачено вирішення питань роз'яснення та порядку застосування норм Конвенції та протоколів. Даний судовий орган виконує свої обов'язки на постійній основі, будує свою професійну діяльність відповідно до міжнародних нормативно-правових норм, забезпечує верховенство права, шляхом реалізації захисту прав та свобод людини, що звертається зі скаргами на порушення її законних інтересів. Рішення Європейського суду мають обов'язковий характер та не підлягають оскарженню. Коло питань, що вирішуються ЄСПЛ, чітко окреслено в текстах Конвенції та протоколів до неї.

Варто зауважити, незважаючи на можливість держав самостійно ухвалювати рішення про умови та порядок позбавлення особи права власності, щоб таке позбавлення було законним, необхідне обов'язкове вираховування балансу між інтересами суспільства й інтересами власника, а також між комплексом обмежень, що застосовуються до фізичної чи юридичної особи, та цілями інтересів суспільства. Тому держави, що є учасниками Конвенції, повинні враховувати недоторканість права власності кожного та забезпечувати захист цього права на національному рівні.

Коли заходи, що пов'язані з позбавленням чи обмеженням права власності людини, є непропорційними за своїм змістом, їхній меті, Європейський суд з прав людини фіксує порушення балансу даних явищ та виносить рішення про наявність правопорушення, передбаченого протоколом до Конвенції.

Окремому вивченню підлягає питання щодо визначення змісту поняття «майно». Унаслідок того, що в міжнародних правових актах відсутнє тлумачення даного поняття, загальноприйнятим є вкладення в дане визначення повного спектра економічних інтересів, що виникають у межах інституту права власності. На території нашої держави, як загалом і в більшості країн континентальної системи, об'єктом власності є речі матеріального світу, згідно з текстом Конвенції, до таких об'єктів належать, окрім речей матеріального світу, ціла низка інтересів, що мають економічний характер [17, с. 25]. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод і протоколи до неї містять багато оціночних понять і абстрактних формулювань, а тому поняття «майно» варто розглядати крізь призму рішень Європейського суду з прав людини.

Тлумачення поняття «майно» у рішеннях ЄСПЛ необов'язково повинно збігатися з визначенням, наданим

у законодавчих актах держав, оскільки останні наділені правом автономного ухвалення таких рішень.

Варто зазначити, відповідно до тексту Протоколу до Конвенції, не є майном об'єкти, що вилучені з економічного обігу в результаті накладення прямої заборони, на підставі національного чи міжнародного рішення або норми законодавства, незважаючи на те, що дані об'єкти наділені властивостями майна, наприклад, визначений тип зброї, радіоактивні метали тощо. Фактично, держава уповноважена вирішувати, що варто відносити до категорії майна, а що ні, спираючись на можливість порушення законних інтересів суспільства в разі його використання [18].

Загальноновизнаним є факт, що зміст поняття «майно» охоплює як нерухоме майно (наприклад, будинки, квартири, земельні ділянки тощо), так і рухоме майно (наприклад, транспортні засоби, грошові кошти, дорогоцінні метали тощо). Утім, поняття «майно», відповідно до правової позиції ЄСПЛ, є досить широким, адже включає у свій склад, окрім традиційного розуміння рухомого та нерухомого майна, й інше, наприклад:

1) «право вимоги», яке може виступати майном за умови наявності достатнього підґрунтя в національному законодавстві (у вигляді рішень суду про віднесення даної категорії відносин до складу майна);

2) «право інтелектуальної власності», яке визнається майном за умови наявності реєстрації, відповідно до чинного законодавства окремої держави;

3) «акції» можна розглядати як різновид майна на підставі того, що, по-перше, власник акцій володіє частиною капіталу акціонерного товариства, а тому автоматично наділений певним обсягом прав та обов'язків, по-друге, завдяки наявності основних прав у власника акції існують і додаткові;

4) «дозвіл на реалізацію комерційної діяльності», що виражається у вигляді надання державою свідоцтва, патентів, ліцензій тощо;

5) «очікування настання певного правомірного явища», що мають майновий характер, за певних обставин можна визначати як категорію майна.

Отже, варто зрозуміти, що поняття «майно» охоплює як речі матеріального світу, так і правові інтереси, що мають економічний характер. Незважаючи на те, що вищевказаний перелік категорій не є вичерпним, фактично він являє собою орієнтир у розумінні сутності майна, відповідно до Конвенції про захист основних прав людини і основоположних свобод.

Натепер прийняття європейських орієнтирів відбувається завдяки інтеграції європейських держав шляхом розширення Ради Європи та Європейського Союзу, що являє собою стратегічний вектор розвитку і для нашої країни [19, с. 12]. Минуло багато часу з моменту першого застосування рішення Європейського суду в судовій практиці нашої країни, а тому натепер можна казати про те, що дані рішення є невід'ємною частиною сучасного українського законодавства. Та далеко не всі суди під час застосування рішень ЄСПЛ правильно оцінюють норми, тому їх розуміння і трактування деякими судами є помилковим.

Основні міжнародно-правові стандарти захисту права власності у кримінальному процесі закріплено в Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 р.; Першому протоколі до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р., Конвенції СНД про права і основні свободи людини від 26 травня 1995 р. Детальний аналіз ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, присвяченої захисту власності, надав можливість зробити висновок, що існують три основні критерії законності контролю за правом власності: 1) правомірний контроль із боку держави за правом власності може здійснюватися лише в інтересах суспільства, або в загальних інтересах; 2) позбавлення майна дозволяється лише на законних

підставах та в судовому порядку; 3) під час обмеження у праві власності повинно бути дотримано розумне співвідношення інтересів суспільства та мети заходів. У разі відсутності хоча б одного з вищевказаних положень Європейським судом з прав людини ухвалюється рішення про порушення положень Протоколу до Конвенції.

Натепер у нашій державі більшість судових справ потенційно потребують застосування практики ЄСПЛ, а тому надзвичайно актуальним є питання правильного трактування ознак незаконного втручання у право власності відповідно до тексту Першого протоколу до Конвенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ ООН від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ Ради Європи від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2371.
3. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ Ради Європи від 20 березня 1952 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2372.
4. Конвенція Співдружності незалежних держав про права та основні свободи людини : міжнародний документ СНД від 26 травня 1995 р. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_070.
5. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : міжнародний документ ООН від 16 грудня 1966 р. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : міжнародний документ ООН від 16 грудня 1966 р. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
7. Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. *Міжнародні нормативно-правові акти*. Київ : Сфера, 2002. 413 с.
8. Гуценко К.Ф., Ляхов Є.Г. Статут ООН, його цілі та принципи, а також актуальні проблеми розробки та застосування міжнародних норм, відносно кримінального судочинства. Москва : Норма, 1980. 80 с.
9. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права : міжнародний документ ООН від 16 грудня 1966 р. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086.
10. Дзера Ю.М. Міжнародні стандарти захисту права власності Європейським Судом з прав людини: проблеми застосування міжнародних стандартів у правовій системі України / за заг. ред. Є.Б. Кубка. Київ : Юридична практика, 2013. 608 с.
11. Шевчук С.В. Судовий захист прав людини: практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. 2-е вид. випр., доп. Київ : Реферат, 2007. 848 с.
12. Матієк Л.Г. Визначеність та доступність закону: необхідність зміни кримінального процесуального кодексу України на прикладі вилученого майна. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду : виклики та перспективи* : матеріали Першої міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 13 червня 2018 р. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. С. 132–135.
13. Ковальчук С.О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. 626 с.
14. Романюк Я.М. Втручання у право власності з точки зору його відповідності ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: критерії Європейського Суду з прав людини та досвід України на окремих прикладах судової практики. *Право власності: європейський досвід та українські реалії* : збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції. Київ, 22–23 жовтня 2015 р. Київ : ВАІТЕ, с. 7–23.
15. Кучинська О.П., Фулей Т.І., Бараннік Р.В. Принципи кримінального провадження у світлі практики Європейського суду з прав людини : монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. 228 с.
16. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Ст. 1 Протокола № 1. Право на собственность : учебно-методическое пособие / М. Карсс-Фриск и др. Москва, 2002. 112 с.
17. Кузнецова Н.С. Власність і право на мирне володіння майном відповідно до ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Право власності : європейський досвід та українські реалії* : збірник доповідей та матеріалів Міжнародної конференції, м. Київ, 22–23 жовтня 2015 р. Київ : ВАІТЕ, 2015. 324 с.
18. Шупінська О.В. Міжнародно-правові механізми захисту права власності : практика Європейського суду з прав людини. *Юридичний журнал*. 2008. № 11. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3060>.
19. Хаустова М.Г. Проблема організаційно-правового забезпечення гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Проблеми законності*. 2013. Вип. 121. С. 12–29.